

Lite spill for galleriet

Ole Tunold

generalsekretær i Norsk psykologforening

Bjørnhild Stokvik

utdanningsjef i Norsk psykologforening

I Psykologforeningen jobber vi kontinuerlig med å forbedre spesialistutdanningens kvalitet, og mener Reidar Nævdal bommer med sin kritikk i innlegget «Spesialistspill for galleriet».

Reidar Nævdal har i marsnummeret av Psykologtidsskriftet et debattinnlegg under tittelen Spesialistspill for galleriet. Han er kritisk til kvaliteten på kursene som tilbys, og kritisk til Psykologforeningens rolle som forvalter av spesialistutdanningen. Vi er glade for at medlemmene formidler synspunkter på utdanningen. Vi er også glade for denne muligheten til å rette opp i noen misforståelser og bidra til en bedre forståelse av de temaene han løfter.

Først en erkjennelse av at spesialistutdanningen er kompleks, hvor psykologene i spesialisering må treffe en del valg, før og underveis. Det kan, som Nævdal påpeker, være vanskelig å navigere i dette feltet. Strukturen i dagens spesialistutdanning ble fastlagt av landsmøtet i 2013. Med en gjennomsnittlig utdanningstid på +/- åtte år (minimum fem) er det først i disse dager at et flertall av de nye spesialistene er utdannet etter denne strukturen. Grunnlaget for strukturendringen var blant annet å tilpasse spesialitetene samfunnsutviklingen, skape større fleksibilitet for spesialistene i valg av tjenestefelt og større mulighet for mobilitet mellom spesialitetene.

Psykologforeningen plikter å legge betingelsene best mulig til rette

Fagutvalgene og spesialitetsrådet arbeider med en evaluering av de valgfrie programmene og hvordan programmene møter ulike behov i tjenestene og spesialitetene. I disse dager satses det dessuten massivt på digitale løsninger for forbedret kommunikasjon med psykologene, både ved starten av spesialiseringssløpet og underveis.

Spesialistutdanningen er mye mer enn kurs

Nævdals kritikk retter seg mot kursene i spesialistutdanningen. Men utdanningen består av ytterligere tre deler: fem års praksis, veiledning og avsluttende skriftlig arbeid. Totalen av disse elementene er grunnlaget for utdanningens kvalitet. Spesialistutdanningen er ikke et akademisk studium. Veiledet praksis er den mest omfattende komponenten i utdanningen med erfaringslæring som bærende pedagogisk metode. Den økte kompetansen spesialistene besitter, er derfor også avhengig av egen motivasjon og innsats. Ingen kan tvinges til å bli en dyktig spesialist, og spesialistutdanningen er frivillig. Men Psykologforeningen plikter å legge betingelsene best mulig til rette.

Innlegget problematiserer Psykologforeningens roller både som fagforening, politisk aktør, utdanningsinstitusjon og bedrift. Psykologer tilhører en profesjon, på samme måte som advokater, farmasøyter, veterinærer og leger. Det er en forventning fra samfunnet at profesjonene selv forvalter og utvikler sitt fag. Hvem skulle ellers gjort det? Det foreligger altså en tillitsbasert samfunnskontrakt hvor profesjonene er tillagt rettigheter, med en forventning om at samfunnet nyter godt av

profesjonenes kompetanse. Men det er ikke et totalt frislipp. For helseprofesjonenes del stilles det krav om autorisasjon, og for advokater er det krav om bevilling. Det er også etablert kontrollinstitutter som påser at tjenestene utføres forsvarlig, for eksempel Statens helsetilsyn.

Ikke offentlig godkjent, men offentlig anerkjent

Nævdal refererer til psykologforeningens hjemmeside når han skriver at «[Psykologforeningen er] offentlig forvalter av specialisttittelen». Det som står på hjemmesiden, er at: «Foreningen har ansvar for den offentlig *anerkjente* spesialistutdanningen for psykologer». Og det er kanskje her opphavet til misforståelsen ligger.

Psykologforeningen har altså ikke tilranet seg forvaltningsmakt over spesialistutdanningen

De medisinske spesialitetene er underlagt offentlig godkjenning. Denne godkjenningen var delegert til Den norske legeforening frem til 2011, etter en lovendring i 2009. Da overtok Helsedirektoratet godkjenningen, som hele tiden har vært offentlig. De psykologiske spesialitetene har ikke offentlig godkjenning. Spesialistutdanningen ble etablert i 1959 av Psykologforeningen, som siden har forvaltet den. Utdanningen er likevel offentlig anerkjent, ved at den refereres til i en rekke regelverk og forskrifter. For eksempel stilles det krav om at det skal være ansatt psykologspesialist ved poliklinikker i psykisk helsevern for at disse skal kunne drives lovlig. Psykologspesialistenes rolle er også tydeliggjort i flere av Helsetilsynets rapporter.

Psykologforeningen hadde lenge som politisk mål at myndighetene skulle overta ansvaret for spesialistutdanningen. Dette ble aktualisert i forbindelse med at den delegerte godkjenningsmyndigheten ble trukket tilbake fra Legeforeningen. Myndighetene vurderte samtidig om også andre helseprofesjoners spesialiteter skulle underlegges offentlig godkjenning. I denne prosessen viste det seg at myndighetene hadde en snever modell for psykologspesialisering som ikke var profesjonsfremmende. Psykologforeningen endret derfor sin politikk på dette punktet i 2013. Helse- og omsorgsdepartementet konkluderte sin vurdering med ikke å underlegge flere spesialiteter offentlig godkjenning. Departementet konstaterte også at det var mer hensiktsmessig å videreføre spesialiseringen i regi av profesjonsforeningene.

Psykologforeningen har altså ikke tilranet seg forvaltningsmakt over spesialistutdanningen. Den er etablert, utviklet og har alltid vært forvaltet av Psykologforeningen. Å kalle det monopolmakt er tendensiøst. Spesialistordningen er etablert, utviklet og vedlikeholdt av medlemmenes frivillige innsats og medlemskontingent.

Hvis Psykologforeningen ikke ivaretar kvaliteten i spesialistutdanningen og ikke er opptatt av å dekke befolkningens behov for tjenester, vil spesialistutdanningen for psykologer miste sin relevans, og arbeidsgivere vil slutte å etterspørre disse kvalifikasjonene.

Nævdal hevder for øvrig at det er andre aktører som også tilbyr spesialistutdanning for psykologer. Det er ikke riktig, men det finnes aktører som tilbyr spesialiseringkurs i tråd med reglementet for spesialistutdanningene.

Bukken og havresekken?

Psykologforeningens revisjon av spesialistutdanningen fra 2013 hadde også som formål å tydeliggjøre roller, bedre transparens og sikre uavhengighet i godkjenning av spesialister. Det ble etablert både et godkjenningsutvalg og et ankeutvalg. Disse utvalgene er satt sammen av representanter fra myndigheter, arbeidsgivere, universiteter, brukere og Psykologforeningen. En sentral forutsetning er at de eksterne representantene i utvalgene er i flertall og Psykologforeningens representanter i mindretall. På den måten sikres den formelle godkjenningen av spesialister uavhengighet fra foreningen selv. Myndighetene har foreløpig reservert seg fra deltagelse i disse utvalgene, til tross for gjentatte oppfordringer fra Psykologforeningens side. For å opprettholde uavhengighet er foreningens representasjon i utvalgene redusert slik at den fortsatt er i mindretall.

Nævdal hevder at Psykologforeningen bryter god forvaltningsskikk ved at de ikke har klagerett på «bestemmelser gjort av fagutvalget». Psykologforeningen har nettopp et ankeutvalg for spesialistsaker. Utvalget behandler klager fra psykologer på vedtak vedrørende søknader om spesialistgodkjenning eller vedlikehold av spesialiteten.

Psykologforeningen som bedrift

I 2021 var det over 5000 kursdeltagere i spesialisering. Psykologforeningen er derfor ganske riktig også en utdanningsinstitusjon. Men Nævdal skiller ikke mellom bedrifter som har avkastning til aksjonærene som formål, og non-profit-organisasjoner, som Psykologforeningen, som ikke har profit som motiv. Han besværer seg også over at helsevesenet belastes med store kostnader for spesialisering av psykologer. Det er en grunnleggende misforståelse. Specialisthelsetjenesten har som hovedoppgave, ved siden av pasientbehandling, å utdanne helsepersonell. En viktig grunn til at myndighetene ikke ønsket å gjøre spesialistutdanningen offentlig, var antagelig de betydelige forvaltningskostnadene det ville medføre. Noe som trolig kom som en ubehagelig overraskelse da myndighetene trakk tilbake delegasjonen fra Legeforeningen. Utdanningen er ikke gratis, men mye av Psykologforeningens innsats er basert på frivillig dugnad fra over hundre utvalgsmedlemmer. Det er en innsats som sparer samfunnet for betydelige summer som ellers ville gått til å finansiere ansatte i offentlig forvaltning.

Frem til 2009 var deler av kostnadene til spesialistutdanningen finansiert av medlemmene. En stadig effektivisering av forvaltningen gjør at utdanningen nå er økonomisk bærekraftig, men ingen pengemaskin.

Nævdal påstår at prisen på digitale kurs under pandemien ble redusert med 50 kroner dagen sammenlignet med fysiske kurs. Dette er heller ikke riktig. Under pandemien ble prisen for obligatoriske kurs kuttet med kr 500 per dag for digitale kurs, og kr 400 per dag for digitale kurs i valgfrie program. Det er riktig at man sparer kostnader til dagpakker for kursdeltakerne når kursene gjennomføres digitalt. Men det er også slik at det påløper ekstra kostnader til omlegging av kursene til digitalt format. Det er ikke kostnadsfritt å etablere et digitalt kurssystem og opplæring av kursledere og forelesere. Det er også ekstra kostnader ved omlegging og forberedelse av kursene, og det er kostnader til leie av kurslokaler til kursledere og forelesere som underviser.

Når Psykologforeningen vurderer å tilby en blanding av digitale og fysiske kurs etter pandemien, er dette blant annet etter ønske fra psykologene. Denne beslutningen er tatt etter flere undersøkelser blant alle kursdeltakerne på Psykologforeningens kurs. Det vil også spare arbeidsgiver for kostnader knyttet til reise og opphold for psykologer i spesialisering og redusere klimaavtrykket.

Det er viktig for Psykologforeningen å ivareta kvaliteten på digitale kurs, og riktig at det stilles krav om at man skal ha kamera på når man deltar. Dette for å dokumentere deltakelse, men også fordi det har betydning for den digitale læringskonteksten at deltakerne kan se hverandre og foreleserne kan se dem de underviser. Også Datatilsynet mener at dette kan være legitime grunner til at kameraet skal være på.

Ikke en strukturert utdanning?

Nævdals påstand: «Siden Psykologforeningen ikke gjennomfører strukturerte evalueringer av utdannelsen, evalueringer av deltakernes læringsutbytte, stiller krav til innhold i kursene de drifter, m.m., kan dette oppleves som et brudd med prinsipperklæringen de selv fremmer, og slik skape en omdømmerisiko.»

Når Psykologforeningen vurderer å tilby en blanding av digitale og fysiske kurs etter pandemien, er dette blant annet etter ønske fra psykologene

Psykologforeningen evaluerer alle sine kurs opp mot læringsutbyttet som er definert i detaljerte målbeskrivelser for de aktuelle utdanningsprogrammene. Det stilles selvsagt krav til innhold i kursene som tilbys. Vi gjennomgår alle evalueringene og følger opp i jevnlige møter med våre kursledere om tilbakemeldingene.

Nævdal legger til grunn at kvaliteten på spesialistutdanningen bare kvalitetssikres gjennom å evaluere kursene som tilbys. Det er veiledet praksis som er den viktigste læringsarenaen i spesialistutdanningen. Veileder har et særskilt ansvar for å vurdere psykologens progresjon i spesialistutdanningen. Som hovedprinsipp skal veileder være spesialist i den aktuelle spesialiteten det gis veiledning i.

Etter vedtak på Psykologforeningens landsmøte i 2019 er det nedsatt en arbeidsgruppe som utreder hvordan psykologer best tilegner seg klinisk ekspertise og terapeutferdigheter, og hvilke implikasjoner det kan ha for spesialistutdanningen. Utdanningsavdelingen arbeider sammen med ulike fagutvalg om kravene til vedlikeholdsaktivitet i tillegg til videreutvikling av anbefalinger for veiledere, og krav om direkte observasjon i veiledningen.

Psykologforeningen er, som Nævdal, opptatt av kvalitet i utdanningen og arbeider kontinuerlig med dette, både i politisk ledelse, fagutvalgene, spesialitetsrådet og utdanningsavdelingen.